

## Доктрина 2030 – запорука протистояння тіньовій економіці

К.е.н., професор Павловська Людмила Денисівна,  
професор кафедри економіки, менеджменту і маркетингу,  
Житомирський державний університет ім. І. Франка

Актуальною проблемою для розвитку будь-якої країни є боротьба з тіньовою економікою, виведення бізнесу з так званої «сірої зони». Різняться тільки розміри цих зон. За останньою тенденцією, як правило, чим вищий рівень розвитку країни, тим частка тіньової економіки нижча. Очевидно, що причиною виникнення сірих зон є бажання збільшення доходів будь-якою ціною, виживання в умовах кризи та посилення конкуренції.

За сучасних умов не існує достовірних і точних методик визначення розміру сірих зон, з'являються твердження, що для певного періоду розвитку наявність сірих зон корисна, наприклад, для країн, що розвиваються, а детінізація навіть може забезпечити стрімке зростання. Поряд з цим, недостатньо досліджені такі аспекти цієї проблеми як знаходження альтернативи сірим зонам, чи взагалі можна знайти таку альтернативу, чи має вона право на існування?

Метою дослідження є виокремлення окремих аспектів сірої зони в економіці та пропозиція альтернативи відмові від законної сплати податків, оплати в конвертах та інших форм тіньової економіки.

Гіпотеза дослідження – альтернативою занепаду та сірої зони в Україні може бути впровадження моделі збалансованого розвитку через визначення горизонтів, принципів і механізмів їх досягнення.

Реальністю є притаманність тіньової економіки усім країнам світу. У достатньо розвинених країнах Європейського Союзу за рейтингом тінізації найкраща ситуація у Швейцарії – 6,5% ВВП знаходиться у сірій зоні; найгірша – у одній із найбідніших країн ЄС – Болгарії, де 30,6% тіньової економіки. Польща разом зі Словенією посідають 11 місце у рейтингу – 23,3%.

В Україні відсутня єдина точка зору щодо частки тіньової економіки. Розміри її за різними джерелами коливаються від 32% до 75%. За оцінками Державного комітету статистики, Міністерства економічного розвитку і торгівлі (МЕРТ), а також міжнародних експертів та організацій, що спеціалізуються на питаннях «сірої» та «чорної» економіки, рівень тіньової економіки знаходиться на рівні 50-52%, при цьому згідно офіційним даним – 35% ВВП. Втрати від військових дій на Сході та окупації Криму склали до 25 % ВВП. Масштаби корупції в Україні, що пов'язані з тіньовою економікою, досягли 14 % ВВП.

Тіньова і так звана біла (офіційна) економіка взаємопов'язані та функціонують поряд. На стадіях виробництва продукції, отримання доходу та споживання (заощадження) можуть бути і легальні, і тіньові операції. Так, працівник, який отримав заробітну плату в конверті (тіньова операція), може потім легально розрахуватися цими грошима у супермаркеті (біла операція). Кошти, виділені з бюджету для державних закупівель (біла операція), можуть частково піти на відкат, сплату хабара (тіньова операція), а потім чиновник-

корупціонер йде у ресторан або магазин і розраховується цими засобами (біла операція). Варіантів таких ланцюжків, що складаються з білих і тіншових операцій, незліченна безліч. Поряд з цим, майже кожна тіньова схема містить легальні складові.

Дослідження структури тіншової економіки України не проводилося, але з високим ступенем впевненості можна стверджувати, що левову частку української тіні становить законна діяльність, свідомо чи ні виведена з-під оподаткування. Швидше за все, лідируючу позицію займають зарплати в конвертах. За розрахунками глави Міністерства соціальної політики офіційний фонд оплати праці в Україні становить близько 500 млрд грн на рік, ще 200-300 млрд грн виплачуються у конвертах. Ці 200-300 млрд грн (13-18% ВВП) і є база української тіншової економіки, навколо якої створюється тіньова інфраструктура. Скільки українців щось вирощують, будують, майструють, лагодять, готують і здають в оренду без будь-якого оформлення, ліцензування та, звичайно, сплати податків, навіть приблизно ніхто не знає [1, с. 4].

Чи є альтернатива такого становища для України – однієї із найбільш розвинутих донедавна та з найбільшим економічним потенціалом країн бувших радянських республік?

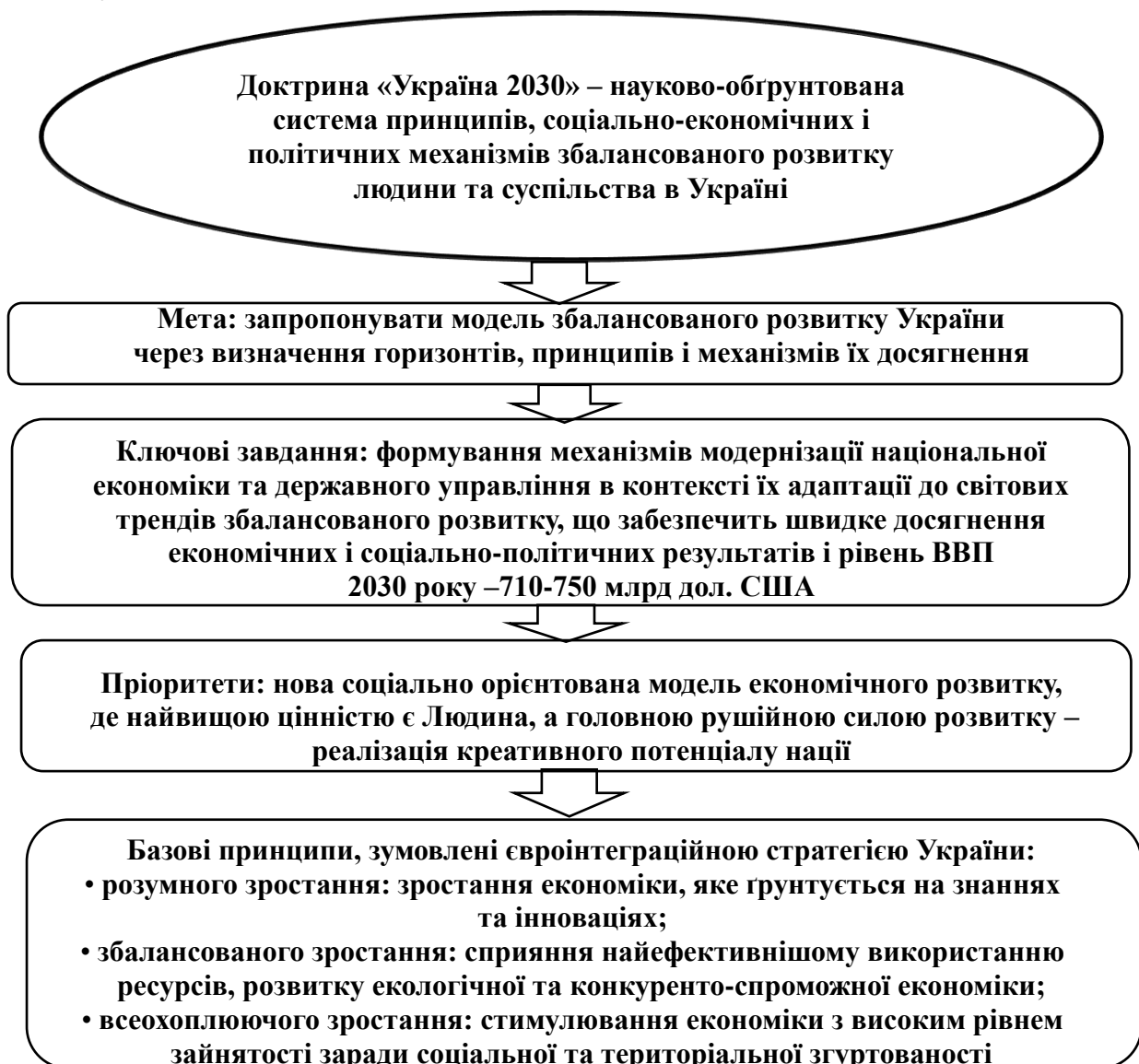
Відповіддю на очікування українського суспільства на модернізацію та цивілізаційний прорив України, в тому числі і щодо зменшення такого ганебного явища як сіра зона, за певних умов, у першу чергу, припинення війни з російськими агресорами, може стати здійснення такого амбітного проекту, як Доктрина збалансованого розвитку «Україна 2030» (Рис.1).

Цей документ, вперше розроблений великим колективом українських науковців та представників бізнесу на основі програми ООН «Порядок денний стійкого розвитку 2030», звітів ООН та Світового банку, рекомендацій Всесвітнього економічного форуму, НАТО та Європейської Комісії, презентує модель розвитку України та може бути покладений в основу розроблення насамперед нормативно-правової бази формування й реалізації політики збалансованого розвитку України, а також довгострокових та середньострокових програм соціально-економічного розвитку та дорожніх карт досягнення запланованого.

Актуальність Доктрини зумовлена відсутністю в Україні цілісного документу, де були б визначені стратегічні цілі і пріоритети соціально-економічного розвитку держави з урахуванням, з одного боку, національних інтересів і наявного потенціалу, а з іншого – глобальних викликів і трендів розвитку світу. Доктрина формує стратегічні й тактичні задачі економічного прориву України та механізми їх досягнення в контексті мегатрендів світового розвитку, виходячи з концепту людиноцентризму [2, с. 4].

Представлена доктрина стратегічного розвитку України є однією із перших за останні двадцять років спроб написати цілісну стратегію швидкого збалансованого зростання економіки України, виходячи із аналізу стану розвитку економіки країни та сучасних світових тенденцій глобалізації усіх аспектів діяльності людства. Це такий собі «український стрибок» у світле майбутнє. Дуже амбітні цілі зростання, окремі розділи дійсно представляють

значний науковий інтерес. Однак, економічне диво, яке мало б статися з Україною, потребує значного доопрацювання з точки зору практики та глибокого аналізу стрімкого розвитку найвідоміших сучасних економічних систем у світі.



**Рис. 1. Доктрина збалансованого розвитку України до 2030 року**  
*Джерело: побудовано за матеріалами [2, с. 13].*

Поряд з цим необхідно зазначити усю складність завдання колективу авторів Доктрини та їх глибоке розуміння того, що в першій спробі генерування нових світоглядних цінностей і нових підходів вирішення найбільш актуальних завдань української держави неможливо поставити всі запитання й надати на них вичерпні відповіді і, що в подальшому на основі Доктрини можна буде розробити прикладні документи – довгострокові та середньострокові програми соціально-економічного розвитку і дорожні карти досягнення запланованих горизонтів [2, с. 5].

Отже, встановлено, що половина економіки України перебуває у сирій зоні, що значно більше, ніж у розвинутих країнах. Стратегічні і тактичні задачі

економічного прориву України та механізми їх досягнення у контексті мега трендів світового розвитку, виходячи з концепції людиноцентризму, викладені у Доктрині збалансованого розвитку «Україна 2030», у якій першочергову увагу зосереджено на українських реаліях розбудови механізмів збалансованого розвитку.

На переконання автора цієї статті за умови прагматичнішого підходу до вирішення поставлених завдань Доктрина збалансованого розвитку «Україна 2030» може стати першим, а тому найважливішим кроком до формування новітньої стратегії економічного прориву і шляхом до збалансованого розвитку нашої країни.

Як альтернатива занепаду та сірої зони пропонуються позитивні сценарії розвитку країни – сценарій «Збалансований розвиток» за проектом «Форсайт 2016» та сценарій Всесвітнього економічного форуму в Давосі «Початок сприятливого циклу», які можуть змінити сіро-чорні фарби української дійсності на яскраві кольори поступового розквіту економіки та зростання добробуту населення.

*Використана література:*

1. Давыденко Б., Тыщук Т. Серая зона: 5 мифов украинской теневой экономики, [http://www.liga.net/projects/shadow\\_economy/](http://www.liga.net/projects/shadow_economy/)
2. Україна 2030: Доктрина збалансованого розвитку. Видання друге. Львів: Кальварія, 2017. 164 с.